

ביאורים

המהר"ל נותן הסבר נוסף לשאלה למה הקב"ה ציוונו דווקא ש"ס (365) מצוות לא תעשה. בהסבר זה המהר"ל מעמיק את ההבנה בענייני השפעת המקום על זהותו של האדם. אנו יכולים לראות סימן לרבר זה בעובדה שהאדם מתנהג באופן שונה בכל מקום ומקום. התנהגות שממאמה למקום מסוים תיחשב כהתנהגות בלתי ראויה במקום אחר. למשל, אדם שישתובב ברחוב כמו שמסתובבים בחוף הים ייחשב כאדם לא צנוע וחסר בוש. כמו כן, אדם שילך לחתונה בלבוש שאיתו הוא חזר מהעבודה יראה כאדם חסר כבוד עצמי וכמבזה את בעלי השמחה. בכל מקום יש כללי התנהגות נורמליים הנהוגים בו. אדם שחורג מהם - מעיד על כך שאינו בריא בנפשו. מכאן אנו למדים על כך שהמקום בו האדם נמצא הוא גורם משמעותי ומכריע בשאלה איך האדם יחיה וכיצד ינהג בחייו. לאור דברים אלו, מבאר המהר"ל שמקומו של האדם הוא העולם שמתחת השמש. המקום שבו אנו חיים וגדלים מושפע ממצאיאיותה של השמש. כשהיא מאירה אנו חיים ועובדים, וכשהיא שוקעת גם אנו עוצרים את מרוצת החיים להפסקה והתרעננות על ידי השינה. כשהיא מחממת או מכוסה בעננים אנו מתלבשים ומתנהגים בהתאם. לכן אנו צריכים לדעת אלו מעשים בעולם כזה, ישמרו עלינו שלא נצא מהנורמליות הטבעית של נפשנו. זהו תפקידם של ש"ס מצוות 'לא תעשה'. הן באות כדי שהאדם לא יעשה מעשים אשר יסיטו את נפשו מהנורמליות שלה. יש דווקא ש"ס מצוות, ש"ס מעשים שצננו שלא לעשותם, מכיוון שבעולמנו, העולם שהשמש שולטת בו, ישנו מחזור של ש"ס ימים שבהם שולטת השמש. אלו חוקי ההתנהגות האלוהיים שרק על ידיהם, אנו, הנמצאים בעולם הזה, עולמה של השמש המולכת, נוכל שלא לפגום בבריאות נפשנו. ודאי שהמצוות גם מביאות טוב ושלום לעולם, אך זה רק מפני שהן מוציאות מהכוח אל הפועל את שלמות האדם. כשהאדם חי בשלום בתוככי נפשו, בין כל הכוחות המתאבקים באישיותו, אזי גם התורה כולה חיה בשלום ורעות. אך שלום זה הוא רק תוצאה מוכרחת לקיומן של המצוות ולא המטרה שלהן. מטרת המצוות היא להוציא ולגלות את נשמת האדם בחיי המעשה.

הרחבות

מה קורה אחרי קיום המצוות?

כמו שהחמיה ש"ס ימים, שנה, הוא מקומו של אדם... ופרשנו אותו במקום אחר. בדרוש על התורה המהר"ל מסביר שיש שני חסרונות לנשמה בירידתה לעולם. החיסרון הראשון הוא מצד המקום שבאה אליו, שהוא בין התחתונים (כלומר, כל מה שהוא בעולמנו שממוקם מתחת לשמש כל עניני העולם הזה). הנשמה משולה לבת מלך הנישאת לכפרי. היא יורדת מהעולם העליון לעולם תחתון. על כך דרשו חז"ל: "וגם הנפש לא תמלא", שאפילו יביא לה כל מעדני עולם אינם חשובים בעיניה לכלום. למה? "שהיא מן העליונים" וירדה לעולם נמוך ממנו [קהלת רבה פרשה ו]. החיסרון השני הוא מצד מה שנתחברה הנשמה באדם לגמרי והרי הוא בעל גוף חומרי [דרשות מהר"ל, עמ' טז].

שלמות האדם תצא אל הפועל באמצעות תרי"ג מצוות, המכוונות כנגד החסרונות של הנשמה ביידתה לעולם. כדי למלא חסרונות אלו ניתנו לנו ש"ס מצוות לא תעשה כנגד השלמת מקום הנשמה שבתחתונים, תחת השמש, ורמ"ח מצוות עשה להשלמת אברי האדם. בפרק ג' המהר"ל הזכיר מדרגה נוספת. לאחר השלמת כל המצוות עדיין הנשמה לא שבה למקורה הראשון, אלא היא נתונה במציאות חיצונית לה, גשמית, ועולמה הרוחני ממשיך להתפתח לעוד מדרגות נוספות (עיי' גם אורות הקודש ב, עמוד תקל).

שאלות לדין

איך הארץ והמקום משפיעים על אישיותו ועל זהותו של האדם?

המהר"ל אומר שמצוות עשה הם מצד ה'טוב', ומצוות לא תעשה הם מצד ה'שלום'. מה היחס בין הטוב לשלום? מתי יש להילחם על דבר טוב גם אם הוא סותר את השלום, שהרי מצוות עשה דוחה מצוות לא תעשה?

[רמ"ח מצוות עשה וש"ס מצוות לא תעשה כנגד שלימות האדם ומקומו]

ובמקום אחר¹ פרשנו עוד, כי האדם שהוא עקר בנבראים, ומקומו בעולם הזה תחת השמש, וזהו ביתו ומקומו. וכמו שאמרנו, שעל כל הדברים שהם בעולם יאמר שהם תחת השמש. וכל דבר בעולם יש לו מקום, כמו שאמרנו (אבות פ"ד מ"א): אין לך דבר שאין לו מקום. כאלו היה המקום שגך לאדם, עד שהמקום נכנס בגדר של כל דבר², ולכך צריך לכתב בגט שם המקום. ובדבר זה הארכנו במקום אחר, כי המקום שגך לאדם ונכנס בגדרו. ולפיכך, מצוות התורה אשר נתן לאדם, כנגד האדם ועולמו אשר דר בו האדם, והוא מקומו. והאדם בעצמו יש לו רמ"ח אברים, שהם שלמות האדם. וכנגד זה נתן לו רמ"ח מצוות עשה, שהם שלמות האדם. ויש לו מקום, אשר הוא בו, אשר המקום מגביל הדבר שלא יצא. וכבר אמרנו כי מקומו של אדם הוא תחת החמה, וכך נתן לאדם ש"ס מצוות לא תעשה, כנגד החמה שיש לה ש"ס ימים. ואלו ש"ס מצוות מגבילין את האדם שלא יצא חוצה ויעבר אלו ש"ס מצוות, והם מקומו, כמו שהחמיה ש"ס ימים, שנה, הוא מקומו של אדם. והבן הדברים האלו. ופרשנו אותו במקום אחר³.

כלל הדבר, כי האדם יוצא לפעל על ידי אלו המצוות, עד שהוא בשלמות הגמור. ועם כי בודאי כל דברי תורה דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום (משלי ג, יז), כלומר, כי כל דרכיה של תורה הם טוב בעצמם, וזה כנגד מצוות עשה. וכל נתיבותיה שלום, וזה כנגד לא תעשה, שכאשר ישמור האדם החק שנתן לו השם יתברך, שלא יעבר ש"ס מצוות לא תעשה, ולא יצא האדם מן החק המגביל, ואז יש לו שלום. וכאשר יעבר החק ונכנס בגבול אחר, שאינו ראוי לו, אין שלום לו. רק השלום כאשר ישאר כל אהד בגבול שלו. מכל מקום, אין מה שצוה השם יתברך את האדם המצוה מפני שהוא טוב ורצה שיעשה הטוב, רק שהמצוות הם צרוף הבריות, שיצא מן הטבע החמרי כמו שאמרנו.

עוד בארנו ב'דרך חיים', שעיקר מקומו של האדם הוא תחת השמש, ולכן אמר שלמה על מציאות העולם התחתון שהוא תחת השמש. כל דבר בעולם יש לו את מקומו הטבעי, כמו שאמרנו חז"ל: אין לך דבר שאין לו מקום. ²הזיהוי של הדבר באמצעות המקום עושה את המקום לחלק אינטגרלי מהדבר. ולכן צריך לכתוב בגט את המקום בו נעשה הגט, כי המקום הוא חלק מהזהות של האדם. לכן המצוות הניתנות לאדם הן כנגד האדם ומקומו. כנגד האדם רמ"ח מצוות עשה שהן שלימות האדם, וכנגד המקום ש"ס מצוות לא תעשה, כי תחת השמש הוא מקומו של האדם. מצוות אלו מגבילות את האדם שלא יצא מחוץ לתחום הראוי לו כאדם. וכבר התבאר כי מקומו של האדם תחת השמש וכאילו ש"ס הימים הם מקומו של האדם, לכן ניתנו לו ש"ס מצוות לא תעשה כנגד מקומו. דבר זה פרשנו גם ב'דרוש על התורה'.

בללו של דבר, באמצעות המצוות יש יכולת ביד האדם להוציא את שלימותו מן הכח אל הפועל, עד שהוא יכול להגיע לידי שלימות גמורה. בודאי יש טוב בעצם המצוות, כי התורה דרכיה דרכי נעם ונתיבותיה שלום. דרכיה דרכי נעם כנגד מצוות עשה, ונתיבותיה שלום כנגד מצוות לא תעשה, כי כאשר ישמור האדם את חוקי האלוקים ולא יצא מהמסגרת הראויה לו, אז הוא בשלום. אולם כאשר יעבור את הגבול הראוי לו, הוא נכנס למקום שאינו ראוי לו ואז אין כאן שלום, כמו שכנס אדם למקומו של חבירו אין שלום ביניהם. השלום קיים רק כאשר כל אחד נמצא בגבולות שלו. בכל אופן אף על פי שיש טוב במצוות עצמן, לא זו סיבת החיוב שהוטלה על האדם לקיימן. עיקר נתינתן הוא כדי שהאדם יצא מהטבע החומרי וידבק ברוחני, כמו שברנו.

מצוות העשה הם הטוב ומל"ת הם השלום

ביאורים

למדנו שהמצוות מוציאות מהכוח אל הפועל את הנפש האלוהית של האדם. לפיכך כל אדם מוכרח לקיים את המצוות באותה הצורה בה הוא מצווה: לא פעם נוכל למצוא מעשי מצווה מסוימים שעבור אדם אחד הם הנכונים והמשלימים ביותר, ואילו לאדם אחר הם אסורים. הבדל זה נובע מהעובדה ששורש נפשם של שני האנשים הללו שונה, ולכל אחד מהם תכונות 'גנטיות' שונות של הנפש האלוהית. כאשר ישנו הבדל מהותי בשורש, ישתנה גם אופי המצוות, כיוון שהמצוות מכוונות להוציא אל הפועל את הנפש האלוהית של אותו אדם ספציפי.

לפי זה מובן היטב מדוע "גוי ששבת (שמר שבת) חייב מיתה". נפשו של הגוי שונה באופן מהותי מנפשו של האדם מישאל, ולכן שמירת השבת אינה מתאימה לו בשביל להידבק בה'.

לעתיד לבא, כאשר יתוקן העולם, האדם יהיה דבק בה' מצד עצמו, ולא יהיה צורך בקיום המצוות. לכן, כאשר יגיע העולם למצב מתוקן שכזה, לא יהיה צורך בשחיטה וכדומה, כיוון שהאדם כבר הגיע אל השלמות. יוצא אם כן, שלשית המהר"ל, המצוות מוגדרות לא לפי מה שרצוי בעיני ה' מצד עצמו, אלא הן הדרך שקבע ה' שבה נפש האדם תצא אל הפועל ותתגלה בחייו.

הרחבות

• מצוות בטלות לעתיד לבוא

ולפיכך לעתיד... לא תהא שום שחיטה כלא. מדברי התוספות עולה שלמרות ש"מצוות בטלות לעתיד לבוא" בכל זאת בעת תחיית המתים יהיה קיום של המצוות מרצון, הגם שכבר לא יהיה ציווי על המצוות [נדה סא, ב, ד"ה אמר רב יוסף]. רבי יונתן אייבשיץ הקשה על מעלה זו לאור דברי התוספות, שהרי: "גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה" [עבודה זרה ג, א]. ומתרץ שמעלתו של המצווה ועושה היא בהתגברותו על היצר המגרה אותו לעבור על הציווי. ומפני שלעתיד לבוא לא יהיה כלל יצר הרע, שוב אין מעלה זו קיימת [יערות דבש חלק שני דרוש ט]. נמצאנו למדים מדבריו כי העובדה שהמצוות יתבטלו מורה על מעלתו העליונה של העולם לעתיד לבוא. באותה העת לא יהיה כלל יצר הרע מכיוון שהמצוות תהיינה כל כך שייכות אל האדם.

על כך שואל המהר"ל: איך ייתכן ש"מצוות בטלות לעתיד לבוא" והרי התורה נצחית? בתשובתו הוא מדייק ממה שנאמר 'מצוות בטלות' ולא 'התורה בטלה': "שלא יהיו בסגנון זה שהם עתה, כי התורה היא סדר עולם הזה כמו שבארנו, אבל לזמן התחייה הוא עולם הבא, ואין לו סדר העולם הזה" [לקמן פרק נב]. ניתן להבין את שינוי סגנון המצוות עליו מדבר המהר"ל, כפי שביארנו בדברי התוספות.

שאלות לדין

מה רצו חז"ל ללמד אותנו בכך ש'גוי ששבת חייב מיתה'? מדוע אמרו זאת בצורה חריפה? האם 'לעתיד לבוא' העולם יראה אותו דבר או שהוא ישתנה?

ולכך כפיה מצוות שאם עשאן אחר חייב מיתה. כמו שאמר (סנהדרין נח, א): גוי ששומר את השבת חייב מיתה. ואלו היה המצוה משום שהדבר הזה והמעשה הזה טוב בעצמו, סוף סוף עשה הגוי מעשה טוב, רק שהמצוות הם אל המקבל, כפי סדר השכלי אשר ראוי ולזה נותן סדרו כך ולזה אין נותן לו סדרו כך. אבל אם סדר השם יתברך המצוות כפי הטוב, סוף סוף היה המעשה ההוא טוב בעצמו. ולכך המצוות הם מצד הפנים אדם זה ואת זה ממימים, כי הכל לפי הסדר השכלי. וזהו פרוש ומה אכפת להקדוש ברוך הוא בין שוחט מן הצואר ובין שוחט מן הערף. כי בודאי מצד עצם הפעולה אין חלוקה, רק ששך ראוי אל המקבל לפי סדר השכלי.

והתבאר לך שאל יאמר האדם כי המצוות הם שהשם יתברך רוצה השחיטה בעצמה. רק? מפני שהשחיטה הוא מעשה שראוי אל האדם סדר הזה, לא מצד עצם השחיטה. וזהו בודאי זכור הנפש כמו שבארנו. ולפיכך לעתיד, כאשר השם יתברך יעשה סעודה לצדיקים, לא תהא שום שחיטה כלא, מאחר כי השחיטה היא לצד הפנים, ולעתיד לא יהיה צריך צדו. כי האדם יהיה אז בשלמות מעלתו. ואלו היה השחיטה טובה וראוייה מצד עצמה, אם כן למה תהא השחיטה בטלה? כי הדבר שהוא טוב מצד עצמו, אין בטול לו. רק כי השחיטה היא לצד הפנים, מצד כי מעשה השחיטה השכל מחייב, ששך יעשה האדם. ובזה האדם הוא בפעל השלמות. ולפיכך המצוה הזאת היא צדו נפשו, שהיא מלמעלה. אבל מצד עצם השחיטה, לא אכפת להקדוש ברוך הוא אם נוחר או מעקר, שיהיה הנוחר רע בעצמו, זה אינו. ולכך לעתיד שאין עוד צדו אין שחיטה. ודבר זה מבאר ביותר, ועוד יתבאר זה.

אמרו חז"ל: גוי ששבת חייב מיתה. אם מעשה המצווה הוא טוב בעצמותו, מדוע מתחייב הגוי מיתה הרי עשה מעשה טוב? אלא שיש לומר שהמצוות מותאמות לאדם לפי הצווי האלוקי. הרצון האלוקי הוא שאדם מסוים יעשה דבר זה, שאדם אחר לא יעשה מעשה זהה. למרות שהמעשים זהים הם מתאימים לאחד ואינם מתאימים לאחר. ולכן אותה מצווה יכולה להביא אדם אחד לידי חיבור עם הבורא, ואחר שיקיימה והוא לא נצטווה עליה, קיומה יביאהו לידי מיתה, כי כאמור הכל תלוי ברצון האלוקי. זהו הביאור לדברי חז"ל: וכי מה איכפת לקב"ה בין שוחט מן הצואר לשוחט מן העורף, כי בודאי מצד עצם המעשה אין הבדל, ולא שהאחד מעשה טוב והשני מעשה שלילי, אלא שכך הוא הרצון האלוקי שיעשה האדם.

העולה מן האמור: לא יאמר אדם שהקב"ה רוצה במעשה השחיטה מצד עצמו, אלא הקב"ה רוצה בשחיטה כי רצונו שיעשה האדם את המעשה הראוי לאדם, ובקיום המצוות על פי הצווי האלוקי דבק האדם בבוראו. לכן לעתיד לבא, כאשר יעשה הקב"ה סעודה לצדיקים, לא תהיה שם שחיטה, כי מעשה המצוות הוא אמצעי להביא את האדם להדבק בבוראו, וכאשר כבר יהיה דבק בבוראו יהיה בשלימות מעלתו ולא יצטרך למעשה המצוות. אם נאמר שעצם מעשה השחיטה הוא דבר טוב, בודאי היה צורך לעשות טוב גם לעתיד לבא, אבל לפי מה שבארנו אין זה ענין של המצוות. ענין כאמור הוא להביא לידי כך שהאדם יוציא את שלימותו אל הפועל ויהיה דבק בבוראו, כשיגיע אל שלימותו אין צורך לאדם בקיומן של המצוות. ענין זה התבאר ועוד יתבאר בפרק הבא.

ביאורים

פעמים רבות אדם חי בצורת חיים מסוימת, והיא נעשית לחלק ממנו. לאחר שהאדם שוקע עמוק בתוך המסגרת, חי אותה ומתרגל לכל פרטיה, היא נראית לו טבעית לחלוטין, ופעמים רבות הוא מתרגל גם לדברים שלמתבונן מהצד עשויים להיראות כתמוהים ומזוירים.

כאשר יבוא אדם זר שלא התרגל לדרך חיים זו ויתמה על המנהגים השונים, נצטרך להסביר לו את הדברים התמוהים בהתאם לדפוסי החשיבה שלו. הצורך להסביר את הדברים בהתאם לדפוסי חשיבה שונים יוליד הסברים שונים, אשר אינם נוגעים בהכרח ביסודות האמיתיים, אלא בעיקר ביסודות המתיישבים על ליבם של השומעים.

כך גם בבואנו להסביר את עניין המצוות. עניינן של המצוות עמוק ומורכב עד מאוד, והן נגזרות מתוך החשבונות הגדולים של העולם והמערכות הרוחניות הגדולות שקיימות בו. אולם בבואנו להסביר את המצוות לגויים שמתבוננים עליהן 'מבחוץ', ניאלץ לפעמים להסביר להם הסברים שונים חלקיים בלבד. לכן, כאשר בא רבן יוחנן בן זכאי להסביר לגוי את עניינן של המצוות, הוא הסתפק באמירה שתפקיד המצוות הוא להביא תועלת לאדם, אף על פי שהסבר זה איננו שלם ומדויק.

הרחבות

• ענה כסיל כאלתו

שָׁאֵל גוֹי אֶחָד אֶת רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זְכַאִי. אֵפֶי עַל פִּי שֶׁהָגוּי שָׁאֵל אֶת ר' יוֹחָנָן בֶּן זְכַאִי מִתּוֹךְ קִנְטְרָנוֹת וְלֹא מִתּוֹךְ רִצּוֹן כִּן לְבַרֵר אֶת הָאֲמִת, עֵנָה לּוֹ רַבִּי יוֹחָנָן בַּאֲפֹן עֵינַיִן וְלֹא דְחָאוּ עַל הַסֵּף. זֶה הִדְרַכְתָּהּ שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁבְדַבְרֵי תּוֹרָה: "עֵנָה כְּסִיל כְּאֹלֶתוֹ", כְּלוֹמֵר: "תִּעֲנֶנָּה עַל אֹפֶן שֶׁלֹּא יִדְמָה לּוֹ שֶׁהוּא חֶכֶם אַחֵר שֶׁלֹּא מִצָּאֵת מֵעֵנָה, וְעַל אֹפֶן זֶה תִּעֲנֶנָּה בְּדַבְרֵים קְלִים, כִּי עֵינֶיךָ הַכּוֹוֹנָה לְהִרְאוֹת שֶׁהוּא כְּסִיל, וְלֹא תִעֲנֶנָּה בְּדַבְרֵים חֲרִיפִים לְהִרְאוֹת חֲכַמְתְּךָ" [משלי כו, ה ופירושו המלבי"ם; שבת ל:].

• בין ישראל לעמים

לִזְהַר דְּחִיתִי בְּקִנְיָה, לָנֹה מָה אֶתָּה אוֹמֵר. ר' יוחנן ענה לגוי תשובה אחרת מזו הראויה לתלמידיו, כפי שזיהו מיד. נראה שהסיבה שר' יוחנן שינה בתשובתו נובעת מההבדל בין ישראל לעמים. במקומות רבים מדובר על הפער בין ישראל לעמים בתפיסת האלוקות, שמשפיע על כל ההבדלים ביניהם בהשקפת העולם (למשל אורות התחיה א). עם ישראל רוצה לעבוד את ה' ולהתאים את כל מהלך חייהם על פי רצונו. לעומתם, הגויים שמים את עצמם במרכז, ובבסיס היחס בינם לאלוקות עומדת התועלת האישית. המושגים 'חֶקֶת התורה' ו'קבלת עול' מבטאים נאמנות מוחלטת לקב"ה ואת העובדה שרצון ה' הוא העיקר. לכן מושגים אלו לא שייכים אליהם. זהו תוכן ההסבר של ר' יוחנן לגוי, אך לתלמידיו הוא מברר שהתורה כולה היא קבלת עול מלכות שמים, כפי שיתבאר בהמשך הפרק.

שאלות לדין

למה רבן יוחנן בן זכאי משווה בין פרה אדומה לבין הברחת רוח תזוית, הרי זוהי בדיוק טענתו של הגוי - שהמצוות הם כמין כשפים?

מה מיוחד בפרה אדומה שדווקא היא מבטאת את ה'חוקים', והרי יש עוד הרבה מצוות שאין אנו יודעים את טעמם?

פרק ח

נושא הפרק: דברים שאסרה התורה, ובכללם מאכלות אסורות, נאסרו

מחמת גזירה ולא מפני התועלת הטבעית

מצוות התורה לא ניתנו בכלל התועלת שבמצווה

הַתְּבַאֵר לָךְ כִּי הַתּוֹרָה הִיא צְרוּרָה וְזִכְוֹךְ נִפְשׁ הָאָדָם. וּבִמְדַרְשׁ (במדרש יט, ח): שָׁאֵל גוֹי אֶחָד אֶת רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זְכַאִי: אֵילָן עוֹבְדֵיָא דְאִתּוֹן עֲבָדִין¹ נְרֵאִים כְּמִין כְּשָׁפִים. אֵתָם מְבִיאִים פְּרָה וְשׁוֹרְפִים אוֹתָהּ וְכוֹתְשִׁין אוֹתָהּ וְנוֹטְלִין אֶת אֶפְרָה. וְאֶחָד מִכֶּם מִטְמֵא לְמֵת, מִזֵּין עֲלֵיו שְׁנַיִם וְשִׁלְשָׁה טַפִּין, וְאֵתָם אוֹמְרִים לוֹ טְהַרְתָּ. אָמַר לוֹ: נִכְנַס בְּךָ רוּחַ תְּזַזִּית² מִיִּמֶיךָ? אָמַר לוֹ: לֹא. רְאִיתָ אָדָם שֶׁנִּכְנַסָּה בּוֹ רוּחַ תְּזַזִּית? אָמַר לוֹ: הֵן. אָמַר לוֹ: וּמָה אֵתָם עוֹשִׂים? אָמַר לוֹ: מְבִיאִים עֲקָרִים³ וּמַעֲשִׂינִין תַּחְתָּיו וּמְרַבִּיצִין עֲלֵיהֶּ מַיִם וְהִיא בּוֹרַחַת⁴. אָמַר לוֹ: יִשְׁמְעוּ אֲזַנֶּיךָ מָה שֶׁאֵתָה מוֹצִיא מִפִּיךָ. כֶּף הַרוּחַ הִזָּה, רוּחַ טְמֵאָה, דְּכַתִּיב (זכריה יג, ב): וְגַם אֶת הַנְּבִיאִים וְרוּחַ הַטְּמֵאָה אֶעֱבִיר מִן הָאָרֶץ, מִזֵּין עֲלֵיו וְהוּא בּוֹרַח. לְאַחַר שֶׁצָּא אָמְרוּ לוֹ תַלְמִידָיו: לִזְהַר דְּחִיתִי בְּקִנְיָה⁵, לָנוּ מָה אֵתָה אוֹמְרִים? אָמַר לָהֶם: חֲיִיכֶם, לֹא הֵמֵת מִטְמֵא וְלֹא הַמִּים מְטַהְרִים, אֲלָא אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: חֶקֶה חֶקְקֵתִי, גְּזֵרָה גְּזַרְתִּי, אִי אֵתָה רִשְׁאֵי לְעֵבֵר גְּזַרְתִּי, דְּכַתִּיב (במדבר יט, א): זֹאת חֶקֶת הַתּוֹרָה עַד כָּאֵן.

הנה רבי יוחנן בן זכאי השיב לגוי, כי מצוות התורה הם תועלת בעצמם. על דרך זה שאמר, כי פרה אדומה היא מעברת רוח הטמאה. וכמו שחשבו קצת בני אדם, כי התורה אסרה מאכלות האסורות מפני שהם מולידים מזג רע⁶. וכן נתנו טעם בדם ובחלב, שכלם הם מולידים מזג רע. וכל הדברים האלו אין בהם ממש לענין אסור שלהם.

בפרק הקודם התבאר כי מצוות התורה מחברות בין האדם לבוואו ובכך הוא מתרחק מהחומר. במדרש מצאנו: שאל גוי אחד את רבי יוחנן: מעשים אלו שאתם עושים נראים כמו כשפים. אתם מביאים פרה ושורפים אותה וכותשים אותה ונוטלים את אפרה. וכשאחד מכם נטמא למת אתם מזים עליו שתיים או שלוש טיפות ואתם אומרים לו נטהרת. אמר לו רבי יוחנן: נכנסה בך רוח שגעון מימך? אמר לו: לא. אמר לו רבי יוחנן: ראית אדם שנכנסה בו רוח שגעון? אמר לו: כן. אמר לו: ומה אתם עושים לו? אמר לו: מביאים שרשים ומעשנים תחתיו, ושופכים עליהם מים⁴ והשיגעון מסתלק. אמר לו: ישמעו אזניך מה שאתה מוציא מפין, כך הרוח הזה, רוח הטמאה - כמו שנאמר: וגם את הנביאים ואת רוח הטמאה אעביר מן הארץ - מזים עליו והוא בורח. לאחר שיצא, אמרו לו תלמידיו: לזה דחית⁵ בדברים בטלים, לנו מה אתה אומר? אמר להם: חייכם, לא המת מטמא ולא המים מטהרים, אלא כך אמר הקב"ה: חוקה חקקתי גזירה גזרתי, אין אתה רשאי לעבור על גזרותי, שנאמר: זאת חוקת התורה.

השובת רבי יוחנן לגוי היתה שיש תועלת בעצם המצוות, כמו שבאר לו כי פרה אדומה מרחיקה את רוח הטמאה. כדברי רבי יוחנן לגוי סבורים גם מקצת מהבריות, שהמאכלות האסורות נאסרו מפני שהן פועלות על האדם באופן שלילי. וכך נתנו הסבר לאיסור אכילת הדם והחלב מפני שאכילתם מולידה באדם תכונות שליליות. לאמיתו של דבר אין אמת בהסברים אלו ולא זו סיבת איסורם.

ביאורים

חז"ל מלמדים אותנו שכאשר אדם עובר עבירה, היא משפיעה עליו ומשאירה עליו סימן רע. באופן פשוט היה מקום הלבין שזו הסיבה לכך שהתורה אסרה את מעשה העבירה - כדי להציל את האדם לכל יוזק גופו במעשה העבירה.

אלא שהבנה זו נדחית על הסף. על פי הבנה זו מגיעות המצוות והעבירות כשלב שני אחר בריאת הטבע. כלומר, הטבע הוא הראשוני והעיקרי, והמצוות שמושפעות מהטבע מלמדות את האדם כיצד לחיות בעולם בלי להיזק מהטבע. האמת הפוכה לחלוטין - התורה ומצוותיה קדמו לעולם, ועל פיהן נברא העולם. כשהתורה קבעה איסור, האיסור הוטבע בעולם, עד כדי כך שכאשר אדם עובר עבירה היא משאירה סימן רע, מפני שמעשה זה איננו מתאים לעולם שנברא על פי התורה והמצוות.

לפי זה אנו מבינים שהמצוות לא ניתנו במטרה להועיל לאדם, אלא הן גזרה וקביעה של הקב"ה, שכתוצאה ממנה יש השפעה גם בעולם.

הרחבות

• מהות וחיצוניות

ובשביל השנוי שבהם ימשך אחריהם טבע זר משנה גם כן. המהר"ל יוצא מנקודת הנחה שהשינויים שאנו רואים כלפי חוץ, נובעים ממקום מהותי. במקומות רבים בכתבי המהר"ל מופיע הקשר בין מהות הדבר לאופן בו הוא נראה כלפי חוץ. באמצעות עיסוק במספרים, בתכונות ובכל מיני נתונים חיצוניים ושוויים לכאורה, עומד המהר"ל על מהות הנושא אליו הם מתייחסים. יסוד זה מקורו במדרש: "מלך בשר ודם בונה פלטין... דיתפראות ופיניקסאות (מסמכים) יש לו, לדעת היאך הוא עושה... כך היה הקדוש ברוך הוא מביט בתורה ובורא את העולם" [בראשית רבה א, א]. העולם נברא על פי התורה, ולכן מובן מדוע שינוי דיני בין מינים שונים יתבטא כלפי חוץ [על פי דברי המהר"ל בנתיב התורה א].

• הטומאה והמוות

אין בטבע שיהיה המת מטמא. ר' יהודה הלוי כותב על דיני טומאה: "כבר אמרתי לך שאין יחס בין שכלינו ובין הענין האלהי, וראוי שלא נשאף לתת טעמים לכמו אלה הדברים הגדולים. אבל אני אומר, אחר בקשת המחילה, ומבלי להחליט שהוא כן, שאפשר שיהיו הצרעות והזיבות תלויות בטמאת המת, כי המוות הוא ההפסד היותר גדול, והאיבר המצורע כמת, וכן שכבת הזרע הנפסדת, מפני שהיא בעלת רוח טבעית מוכנה להיות זרע ויתאוהו ממנו אדם, ולפיכך הפסדה הפך לסגולת החיות והרוח" [כוזרי ב, ס]. מחד, ר' יהודה הלוי מביע הסתייגות בבואו לעסוק בטעמי תורה, ומאידך הוא מציע אפשרות לטעם.

שאלות לדין

מתי האדם יפסיק להרגיש את 'טמטום הלב' שנגרם לו בעקבות עברה שעבר?

האם יש עניין לנסות למצוא טעמים רציונאליים למצוות?

ובפרק אמר להם הממנה (יומא לט, א): ונטמתם גם (ויקרא יא, מג). תנא רבי ישמעאל: עברה מטמטם לבו של אדם, שנאמר: אל תטמאו בהם ונטמתם גם, אל תקרא ונטמתם אלא ונטמתם בהם. הרי כי לא אמרו רק עברה מטמטם לבו של אדם. ואמר, כי הטמטום הזה מצד עברה. כי מפני שעבר המצוות אשר ראוי לאדם, מצד אשר נפשו נפש אלהית, כמו שאמרנו, ולכן העברה מטמטם לבו של אדם, אבל אין זה מצד הטבע של השרצים. ואם כי האמות שכל הדברים האסורים מולידים מזג רע, אין זה טעם האסור. רק כי מה שאסרה התורה אותם, בזה נראה כי הם דברים יש בהם שנוי ויוצאים מכלל שאר המאכלים, שהם טהורים. ובשביל השנוי שבהם ימשך אחריהם טבע זר משנה גם כן*, וכמו שכתבנו זה גם כן למעלה, אבל אין זה טעם באסור והתיר, שאם כן היתה התורה ספר רפואות או ספר הטבע. וכאשר השיב רבי יוחנן בן זפאי לגוי, כי מצוות פרה אדמה על דרך זה, והיא כמו פעולות הטבע או סגלה מן הסגלות, אמרו לו: לזה דחיתו בקנה, לומר לו, כי מצוות התורה על דרך זה. אבל אנו, שאנו יודעים כי אין מצוות התורה על דרך זה, אם כן מה אהה אומר לנו? והשיב: שצאין המת מטמא ואין המים מטמאים. פרוש, כי אין בטבע שיהיה המת מטמא*, או שיהיה המים מטמאים, שאין כאן דבר טבעי במצוה זאת. רק גזרה גזרת, אי אהה רשאי לעבר עליה.

והפירוש הוא, כי הכל מצד הסדר שנתן השם יתברך לנו מצוה שכלית, מתחייב כן. ובשביל כך, המת מטמא את האדם והמים מטמאים. והכל מחייב החקמה, היא התורה, שנתן השם יתברך לאדם. אבל שיהיה דבר זה טבעי, דבר זה אינו. רק, כי כך הסדר של השם יתברך לאדם בחכמתו. ומצד החק שהיא שיהיה לאדם, המת מטמא והמים מטמאים. ומפני כך אין להרהר אחר זה, כי עמוק עמוק מי ימצאנו. כי אין התורה טבעית. שאלו היתה התורה טבעית, היה זה קשיא מה ענין הטמאה והטהרה. אבל אין זה דבר טבעי כלל, רק הוא סדר שכלי.

במק אמר להם הממונה שנינו: תנא דבי רבי ישמעאל: עבירה מטמטמת לבו של אדם, שנאמר: ולא תטמאו בהם ונטמתם גם, אל תקרי ונטמתם אלא ונטמתם. חכמים הדגישו שהעבירה מטמטמת לבו של אדם, ולא עצם אכילת השרצים מטמטם את לבו. טעם הדבר מפני שהאדם עבר על המצוות שהיה צריך לקיימן לפי מעלת נפשו האלוהית, וכאשר אינו מקיים אשר ראוי לו, מטמטמת העבירה את לבו. ואף אמנם שאכילת הדברים האסורים מולידה באדם תכונות שליליות, אין זה טעם איסורם. אלא מפני שהתורה אסרה אותם באכילה, מוכח שהם שונים במהותם מהמאכלים המותרים, ומפני שהם שונים, בהכרח יש בהם טבע שונה מהמאכלים המותרים, וכמו שכבר כתבנו דבר זה לעיל. אבל אין המהות השונה סיבת ההיתר והאיסור באכילת מאכלים שונים, כי אם נאמר שסיבת ההיתר והאיסור היא מפני שהם מוזיקים או מועילים, תהיה התורה כספר רפואה או שמירת הטבע. כאשר רבי יוחנן השיב לגוי שמי פרה אדמה פועלים פעולה טבעית לסלק את רוח הטומאה, לא קבלו תלמידיו הסבר זה כהסבר אפשרי, ואמרו: לזה דחית בדברים בטלים, דברים שאינם אמת, אבל מה תשיב לנו? השיב להם: הטומאה אינה דבר טבעי, והמים אינם מסלקים הטומאה כשהליך טבעי. אלא הכל גזירה אלוהית שחייב האדם לציית לה.

ביאור העניין של טומאת המת וטהרת מי פרה אדמה הוא, שהקב"ה נתן לנו את המצוות על פי 'השכל האלוהי', כלומר שהדבר מוכתב על ידי הקב"ה, לכן המת מטמא והמים מטהרים. הכל מחייב המציאות מפני שכך גזרה חכמתו של הקב"ה, ודבר זה מתגלה לנו בתורה. כלפי האדם זהו חוק אלוהי, ומשום כך אין השכל האנושי יכול להרהר אחר עניין זה, כי רחוק הוא מהשכל האנושי. בודאי שאין עניין זה טבעי, כי על פי הטבע אין מקום לטומאה וטהרה, אלא עניין זה הוא עניין אלוהי.

אע"פ שאכילת מאכלים אסורים מוזיקה אין זו סיבת איסורם, איסורם היא גזירה

התורה היא שכל אלוהי ולכן היא גזירה שאינה מובנת להגיון האנושי

ביאורים

כפי שכבר ראינו אתמול, לא ניתן להסביר שמטרת המצוות היא להביא תועלת גופנית לאדם. אם כן, מהו ההיגיון שעומד מאחורי המצוות ומדוע צריך האדם לקיימן?

באמת, עיקר היחס אל המצוות צריך להיות שונה. הבנת ההיגיון של המצוות אינה משמעותית, שהרי גם אם האדם אינו מבין את ההיגיון שעומד מאחורי המצווה, ממשכה המצווה להשפיע עליו. תפקידן של המצוות הוא לזכך את האדם ולסייע בידו להידבק בה', ותפקיד זה לא חסר במאומה גם כאשר האדם אינו מבין את ההיגיון שעומד מאחורי המצווה.

התורה והמצוות שניתנו לנו מבורא העולם הן הדרך השלמה והיחידה להוציא מה'כוח' אל ה'פועל' את הנשמה האלוהית שלנו. שהרי כך סידר לנו בורא העולם בחכמתו. לכן, ככל שהאדם מתאמץ לדייק במצוות ולקיימן כראוי, כך הוא נהיה אדם רוחני יותר והוא דבק יותר בה'. חייו מתמלאים באורה האלוהי של נשמתו, במשמעות ותוכן. אבל אם, ללילה, 'מפקיר' האדם חלק מסוים מהמצוות, או אפילו פרטים מסוימים מהן, אז הוא חסר מהדרך השלמה. נפשו האלוהית אינה יוצאת אל הפועל, הוא מתרחק מהבורא, ואין הוא זוכה שתשרה בו קדושתה של הנשמה.

הרחבות

• גזירת מלך

אין לשאל על טעם המצוות למה הם כן, כי כן גזר השם יתברך הסדר לפי חכמתו. בהרבה מקומות בספרי החסידות [למשל אור המאיר פרשת ראה] מובא שמצווה היא "לשון צוואת וחבור", כלומר היא הדרך שלנו להתחבר אל הבורא. האדם מטבעו גשמי ומוגבל, ולכן אין לו יכולת להתחבר אל הבורא האין-סופי. חסד עשה איתנו הקב"ה וגילה לנו את רצונו: "אנכי" - אנא נפשי כתבית יהבית (אני רצוני כתבתי ונתתי) [שבת קה, ועיין קדושת לוי יתרו]. החיבור אל הקב"ה יכול להתבצע רק על ידי קיום רצונו בדרך בה הוא מורה אותנו בתרי"ג מצוות. הסבר זה חופף לדברי המהר"ל שטעמן של המצוות אינו משנה והעיקר הוא שהם ציווי של הקב"ה. הצירוף הוא החיבור שלנו לקב"ה שנוצר על ידי עשיית המצווה, כשעשינו את רצונו הצטרפנו ל'צוות' שלו.

רמז לכך מובא בשם האר"י לגבי המילה "מצווה": בא"ת ב"ש, האותיות מ' וצ' מתחלפות עם י' וה', וביחד עם האותיות האחרונות (ו"ה) נוצר שם הוי"ה. בעת עשיית המצווה אנו ממש עוסקים בשם ה' וביכולת שלנו לפגוש את ה'. מפגש זה מתרחש דרך הסתר מסוים, שהרי אנו מקיימים מצוות בחפצים השייכים לעולם הזה (כגון חוטי צמר במצוות ציצית). לכן שתי האותיות הראשונות של שם הוי"ה 'מסתרות' בא"ת ב"ש.

שאלות לדין

לפי המהר"ל האם יש עניין ללמוד את שורשי המצוות שבספר החינוך?
מדוע דווקא בדורות שלנו, בדורות הגאולה, הרצון להבין את טעמי המצוות גובר?

ואם פי אינו יודע ואינו מבין ענין החק הזה. הלא התורה לא נתנה רק לצרף הבריות, והצורף הזה הוא לאדם, בין יודע טעם של מצווה, או לא ידע. רק פאשר מעשיו הם נמשכים אחר הסדר השכלי מה שראוי לו, ובזה מעשיו כמו שראוי לפי השכלי. והוא צרוף וזכור נפשו מן הטבעי, כמו שהתבאר, פי התורה היא סדר השכלי אשר ראוי לאדם, במה שהוא אדם.

ועל ידי המצוות דבק בשכלי, ועל ידי זה דבק בו יתברך. וזהו דכתיב (במדבר יט, ב): זאת חקת התורה וגו'. וכבר אמרנו, שאף אם אין ידוע לנו טעם וסבה של כל דבר ודבר שנמצא באדם למה הוא כן, מפל מקום ידוע לנו שאין דבר אחד לבטלה. וכך סדר השם יתברך בחכמתו כל הנבראים, עליונים ותחתונים, וכן ענין המצוות למה הם כן. בודאי ידענו, שכל נותן הסדר שסדר השם יתברך התורה, וכך מתחייב ממנו. ולכן אין לשאל על טעם המצוות למה הם כן, כי כן גזר השם יתברך הסדר לפי חכמתו*, ואין דבר אחד לבטלה, וכך חקק השם יתברך.

והאדם העושה והשומר הסדר הזה אשר סדר השם יתברך, דבר זה צרוף וזכור נפש האדם, פי על ידי עשיית המצוות שהם הסדר השכלי הוא דבק בשכלי, ועל ידי זה דבק בו יתברך. והעובר על המצוות הוא יוצא מן הסדר השכלי שסדר השם יתברך. וכל אשר יוצא מן הסדר מביא לו זה אבוד הנפש לגמרי.

מצד ג' הבחינות:
האדם, המצוות
הקב"ה, נמצא
האדם מצורף

אף על פי שאין האדם מבין את ההיגיון העומד מאחורי מצווה זו, הרי התורה ניתנה כדי לצרף את האדם, היינו להביא לדבקות האדם בבוראו. כאמור כאשר מעשי האדם הם לפי מה שציווהו הקב"ה, הוא מתרחק מהגשמי, ודבק בה' יתברך, בין שידע טעם המצווה או לא ידע טעמה, כי התורה מתאימה לו באשר הוא אדם.

המצוות הן האמצעי המביא לדבקות האדם בבוראו. ועל זה אמרה תורה: זאת חקת התורה וגו'. וכבר בארנו שגם במבנה גופו של האדם אין אנו יודעים ענינו של כל דבר ודבר, רק זאת יודעים אנו שאין דבר אחד שנמצא בו ללא צורך. וכך סידר הקב"ה את כל הנבראים, עליונים ותחתונים. וכך הוא גם הסדר שסידר הקב"ה את המצוות, ואין לשאול על טעמי המצוות ועל אופן חיובינו בהן. אלא צריכים אנו לקבל הדברים כמות שהם, מפני שכל גורה החכמה האלוהית ואין דבר אחד שהוא ללא צורך.

כללו של דבר: האדם, המקיים את הרצון האלוהי בקיימו את מצוותיו, דבק בעולם הרוחני ועל ידי זה הוא דבק בקב"ה. והעובר על המצוות אינו דבק בעולם הרוחני הראוי לאדם, ולכן התוצאה היא איבוד נפשו מהעולם הרוחני.

ביאורים

כאשר מסתכלים על הפרטים של המצוות ניתן לראות כי הם רבים ומגוונים. ישנם דברים מסוימים שהתורה אוסרת אותם באופן גורף אבל במציאויות מסוימות יש כביכול חריגה, והם מותרים. עניין זה בולט מאוד באיסור אכילת חזיר. איסור אכילת חזיר ידוע לכל כאיסור חמור מאוד, אולם עם כל זה מלמדים אותנו חז"ל שבשעת מלחמה מותר לאכול חזיר.

גיוון זה בפרטים השונים של המצווה עשוי לעורר תמיהה: חזיר?! האמנם ייתכן שהתורה מתירה לאכול איסור חמור כל כך כמו חזיר, הרי החזיר מוזק לאדם, ולא יתכן שפתאום הוא לא מוזק, ומותר לאוכלו.

תמיהה זו אכן קשה מאוד לכל מי שמסתכל על המצוות מתוך מבט רדוד המגיע מתובנות שכליות של בן אנוש, בהתאם למה שהוא מכיר בסדר החיים הטבעי של האדם. אך המצוות הרבה יותר עמוקות. עניין זה הוא לתת את הסדר הנכון לנשמה האלוהית של האדם. המצוות מגיעות מתוך המבט האינסופי של הקב"ה, ומתוך התבוננות זו ישנו צורך להתייחס ולתת את הדין הנכון לכל דבר ולכל מציאות ספציפית, ובאמת ייתכן שאז גם ישתנה הדין.

עניין זה שופך לנו אור גם על הבנת כלל המצוות. אם במבט רדוד ופשוט נראות המצוות כגזרות חסרות טעם, עכשיו אנו יודעים שהמצוות כולן נגזרות מתוך חשבון רחב ואינסופי, הגבוה מאיתנו ורחב מהבנתנו.

הרחבות

• עבירה מטממת לבו של אדם

אין זה עקר טעם המצווה, רק שאינם ראויים אל האדם, כפי הסדר אשר סדר השם יתברך, לךך הרחיקה אותם, ולפעמים לא הרחיקתם התורה. "תנא דבי רבי ישמעאל: עבירה מטממת לבו של אדם" [יומא לט.]. כשאדם עובר עבירה - לבו נאטם והרגישות שלו לעניינים רוחניים פוחתת. בפוסקים מובא שמאכל אסור מטמם גם כשאכל באופן מותר (כגון פיקוח נפש). כחלק מעניין זה יש שאמרו שאין לתת תינוק למינקת גויה כשיש מינקת מישאל. ואם כבר נתנו למינקת גויה - יזהירו אותה שלא תאכל דברים טמאים, מפני שהדבר יזיק לתינוק כשיגדל. (עיין שו"ת משנה הלכות טז קיד). נראה שגם זה כלול בדברי הגמרא: "התרחק מן הכיעור ומן הדומה לו" [חולין מד:].

המהר"ל הסביר שלמרות שבמאכל מסוים יש מזג רע, מותר לאכול אותו כל עוד התורה לא אסרה. אולם על פי היסוד בו עסקנו, המובא בפוסקים, אנו מתוודעים לצד השני של המטבע: למרות שהמאכל (האסור בד"כ) מותר על פי ההלכה - אכילתו מטממת את הלב. בניגוד לדעה אותה דוחה המהר"ל, טמטום הנפש לא נובע מהמזג הטבעי של המאכל, אלא מהאיסור הטמון בו באופן פוטנציאלי. רבותינו הדריכו אותנו לעדיניות נפשית כזו, שגם ממאכלים אלה, המותרים על פי ההלכה, יש להתרחק במידת האפשר.

שאלות לדין

מדוע חשוב להבין שאין טעם טבעי למצוות?

'אבי שבשמים גזר עלי'. כיצד אנו יכולים לשלב בין היחס שלנו לקב"ה בתור 'אבא', ליחס שלנו אליו בתור 'מלך'?

ולפיכך, כל מי שנותן במצוות טעם על פי הטבע, לומר כי לךך אסרה תורה חזיר, מפני שהוא מוליד בגוף מזג רע, וכן הוא בודאי האמת. וכן נתנו טעם באיסור חלב, שהוא מוליד מזג רע, וכן בדם. ומכל שכן בשקצים ובעופות הטמאות, בכלם נתנו טעם על פי הטבע, וכאלו היתה התורה ספר מספרי הרפואות, או ספר הטבע, חס ושלום לומר כן. ואם היה הדבר כמו שאמרו הם, הרי אמרו בפרק קמא דחלין (ז, א): ובתים מלאים כל טוב (דברים ו, יא), אמר רבי ירמיה אמר רב: פתלי דחזירי התיר להם. ואם שרש האסור בשביל מזג רע, האסור להיכן הלך? וכן חלב, אם מזגו רע, אם פן בן פקוע! למה חלב מותר, כדאיתא בפרק (גיד הנשה) בהמה המקשה (שם עז, א), מה טעם בזה? וכן אם אסר השחיטה שלא נתאזר, למה התירה התורה בן פקוע בלא שחיטה? לךך אין ראוי לומר כן. ואף אמנם כי האמת הוא כי כל אלו יש בהם מזג רע, ודבר זה ימשך בודאי במה שיש בהם שני רע גם כן, אבל אין זה עקר טעם המצווה, רק שאינם ראויים אל האדם, כפי הסדר אשר סדר השם יתברך, לךך הרחיקה אותם, ולפעמים לא הרחיקתם התורה. וזה אשר הבטיח השם יתברך ואכלת את כל העמים? (דברים ז, טו). לא היה ראוי הרחקה, מצד שעתה ראוי שיהיה מקיים ובתים מלאים כל טוב, ולפיכך לא הרחיקה התורה דברים אלו. וכמו שהתורה אסרה פאשר היה ראוי לאסור, לפי הסדר השכלי, כך התירה התורה אותו פאשר הוא להתיר. והכל לפי השכל אשר ראוי שיהיה בו הנהגת האדם.

וזה אמרם זכרונם לברכה (תוי"כ קדושים כ, כו): לא יאמר אדם אי אפשי בשר חזיר, אי אפשי בדבר פלוני, אלא אפשי ומה אעשה שאבי שבשמים גזר עלי. הורו בזה שאין לומר כי התורה טבעית, שאם היתה טבעית לא היה בה קבול שכר אלהי, על דבר שהוא טבעי. ולכך יאמר אפשי מצד הטבע, רק השם יתברך גזר עלי בחכמתו מה שאין ראוי אל האדם ומיוחד בו נפשו.

יש הנותנים טעמים למצוות ומבארים אותם על פי הטבע. לדעתם טעם איסור אכילת חזיר מפני שהוא מוליד בגוף האדם תכונה שלילית, אמנם דבר זה הוא נכון אבל אין זה טעם האיסור. לשיטתם, איסור אכילת חלב ואיסור אכילת דם, ובודאי אכילת שקצים ורמשים ועופות טמאים כל אלה סיבת איסורם על פי הטבע, מפני שהם יוצרים תכונות שליליות. חס וחלילה לבאר כך את מצוות התורה, כי באופן ביאור זה אנו עושים את התורה כספר רפואות או ספר שמטרתו לשמור על הטבע הגשמי. אם האמת כדבריהם, מדוע חז"ל לומדים מהפוסקים האומרים שבכיבוש הארץ ימצאו בתים מלאים כל טוב, שהתירה להם תורה לאכול בשר חזיר בשעת המלחמה, והרי אכילה זו תשפיע עליהם באופן שלילי ולהיכן נעלם האיסור? וכן אם יש דבר שלילי באכילת חלב, מדוע הותר חלב בן פקועה [עובר שהיה בבטן האם בשעה שנשחטה] כמו ששינו בחולין פרק בהמה המקשה? וכן במצוות השחיטה בארו שטעמה כדי שלא נתאכר, אם כן למה בן פקועה מותר באכילה ואינו צריך שחיטה? המסקנה המתבקשת היא שאין אלו טעמי האיסורים. גם אם נכון הדבר שאותם מאכלים בהיותם שונים מהמאכלים שהתירה תורה יש באכילתם השפעה שלילית, אבל אין זה טעם איסורם. הטעם הוא שלפי הרצון האלוקי אסור לאדם לאכלם, ולכן לעיתים התיר להם הקב"ה לאכלם. כיון שהבטיח הקב"ה ואכלת את כל העמים [במדרש: ישראל סופגין נכסיהם של אומות העולם כפי שנאמר ואכלת את כל העמים [שהש"ר]], לכן התירה התורה אכילת המזון שהיה מוכן להם אף אם הוא בשר חזיר, ועל ידי כך יתקיים גם המקרא: ובתים מלאים כל טוב. וכמו שהרחקה ממאכלים אסורים היא על פי הרצון האלוקי, כך היתר אכילתם הוא על פי הרצון האלוקי, והכל מותאם למה שראוי שינהג האדם על פיו.

אמרו חכמים במדרש: לא יאמר אדם אין רצוני ללבוש שעטנז, אין רצוני לאכול בשר חזיר, אין רצוני לבוא על הערווה. אלא יאמר רצוני לעשות כן אבל מה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי. למדונו חכמים במאמר זה שאין איסורי תורה נובעים מחמת הטבע, שאם התורה היתה טבעית לא היה האדם המקיימה זוכה לשכר רוחני. לכן מותר לאדם לומר רצוני לאכול חזיר וכד' כיון שמחמת הטבע אין בזה איסור, אבל לא אוכל לך כי כאן גזירה אלוקית, גזירה המיוחדת לאדם ומותאמת לנשמתו האלוקית.

כיון שהמצוות נובעות מהשכל האלוקי, ולא מצד הטבע, אין סתירה ביניהם התורה

מצד הטבע אין מניעה לאדם לעבור על המצוות, האיסור נובע מהגזירה

ביאורים

ראינו עד כה שהמצוות מגיעות מתוך מבט רחב ואינסופי, ואינן מתיישבות כראוי בשכלו של האדם. אמנם למצוות מסוימות כמו צדקה ותפילה יש טעם ברור ופשוט, וכל בן דעת מבין איך על ידי קיומן הוא נעשה מקודש יותר, אך מצוות רבות כמו חזיר וכדומה אינן מובנות בשכל אנושי פשוט.

כפי שכבר ראינו ישנו סדר והיגיון פנימי מאחורי כל המצוות. סדר זה הוא עמוק וקשה להשגה אנושית, מפאת יכולת השגתם הקטנה והמוגבלת של בני האדם. כל זה נכון אמנם ביחס לאנשים פשוטים שלא הזדככו מספיק ואינם דבקים בה' בצורה אמיתית, אבל באמת ישנה יכולת השגה גבוהה יותר. אנשים צדיקים וקדושים אשר זיכנו עצמם כראוי והם דבקים בה' יכולים להתקדם ולהבין יותר ויותר את עניין המצוות.

מדרגה זו הייתה, למשל, למשה רבנו עליו השלום. אדון הנביאים בקדושתו ובורומותו השיג והבין הרבה מעבר למה שמשיג כל בן אנוש רגיל, וזאת מחמת זיכוכו ודבקותו בה', ובזכות הבנתו את הסדר בו מנהיג הקב"ה את העולם.

סדר פנימי זה העומד מאחורי המצוות מרומם את האדם, ומאפשר לו להתפתח ולהידבק בשכינה. אולם כאשר חורג האדם מסדר המצוות או חלילה עובר עבירות, הוא פוגם בסדר ובקשר עם בורא העולם, ובכך הוא מונע מעצמו את היכולת להגשים בחייו את המטרה שלשמה הוא נברא.

הרחבות

• הטעמים השכליים למצוות

אבל המצוות שאין טעמם ידוע ונגלה, הלא הם ידועים למשה... עד שכל המצוות הם לפי סדר השכלי, ראויים לאדם. לכל מצווה יש טעם וגם אם הוא אינו הסיבה לקיום המצווה אלא עצם גזירת המלך, יש בלימודו תועלת. לימוד טעמי המצוות משפיע על האדם בשני מישורים:

א. הטעם נותן למצווה משמעות שכלית או רגשית המניעה את האדם לקיימה, כפי שכתב הרב קוק: "בעל הנשמה הגדולה, תיכף כשהוא עוסק במצווה, נשמתו ממנו שואלת מה היא תכליתה של המצווה, איך היא פועלת לטובה, באיזה אופן אפשר לקשור אותה עם הדעת ועם הרגש. את התשובה, זהו רצון ה', איננה מקבלת לביאור האחרון... ושמתח המצווה ימצא תמיד לפי ערך הטעם והדעת שימצא במצווה" [שמונה קבצים א ת, עיין בהרחבות לתחילת פרק ו].

ב. טעמי המצוות כוללים בתוכם יסודות רוחניים, שגם לולא היו מוסיפים נופך חדש למצווה - הם מעיקרי אמונתנו. כגון: "אמר הקדוש ברוך הוא לישראל: זרעו שש והשמיטו שבע, כדי שתדעו שהארץ שלי היא" [סנהדרין לט]. כמו במאכל טוב, הטעם משאיר רושם גם לאחר האכילה, וכמו כן השפעת הטעם גדילה כשמודעים לקיומו.

שאלות לדיון

האם יש הבדל בין מצוות שאנו מבינים את טעמן למצוות שאין אנו מבינים את טעמן? לאור דברי המהר"ל, כיצד אנו צריכים להתייחס למצוות שאיננו מבינים את טעמן?

ואם יאמר האדם, למה נותן הסדר השכלי שיעשה האדם אלו המצוות? בודאי מצוות שיש להן טעם, כמו מצוות צדקה ותפילה ומצוות כבוד אב ואם והרחקת גנבה וגזילה, דבר זה יש לומר כי ראוי שיהיה האדם מיוחד במעשים אלו, כי הם ראויים לאדם. אבל המצוות שאין טעמם ידוע ונגלה, הלא הם ידועים למשה ולשאר חכמים לפי מעלתם ומדרגתם, עד שכל המצוות הם לפי סדר השכלי, ראויים לאדם, ולכך הם מוזכרים ומצטרפים את נפשנו, עד שהיא צרופה וזכה.

והתבאר לך ברור הדברים, מה שאמר כי לא המת מטמא והפרה מטהר טמאים. כלומר שאין זה דבר טבעי למת שהוא מטמא, ודבר טבעי למי הנדה שהוא מטהר. רק השם יתברך חקק וסדר לאדם מעשיו כפי מה שחייב השכל, שכן יקח לטהרתו, אבל אינו דבר טבעי, רק הכל שכל אלהי. ואל האדם הוא חק וגזרה, פאשר אינו עומד על טעם המצווה, שהוא שכל אלהי. וכן הם כל המצוות, שהם שכל אלהי, ולא שכל אדם. ולפיכך האדם אשר יש לו נפש אלהית, והיא עומדת בחכמו, על ידי מצוות השכליות האלהיות, פאשר הוא דבק בהם ועושה אותם, הוא דבק בו יתברך, ומוציאים את נפשו מן הטבע. ואף שלא ידע טעם המצווה, הלא פאשר הוא עושה המצווה ודבק במצווה, שהוא השכל אלהי, נדבק בו יתברך. והבן הדברים האלו ודי בזה.

אם ישאל האדם, מה הטעם שגור הקב"ה על האדם לקיים מצוות אלו? יש מצוות שעליהן יוכל האדם לתת הסבר כמו מצוות צדקה, תפילה, כיבוד אב ואם ואיסור גניבה וגזילה. בודאי מעשים אלו ראויים הם שיהג האדם על פיהם, אבל המצוות שאין טעמן מובן להמון העם, בודאי טעמן ידוע למשה רבנו ולחכמים לפי מעלתם. הכלל הוא שכל המצוות נובעות מהרצון האלוקי, בקיומן דבק המקיים בקב"ה ומתרחק מהגשמי.

והתבאר הדברים באופן ברור. כוונת חז"ל באמרו: לא המת מטמא ולא אפר הפרה מטהר את הטמאים. שאין זה דבר הפועל על פי חוקי הטבע הפשוטים, אלא שכן גזרה החכמה האלוקית. זהו חוק אלוקי שהאדם צריך לעשות מעשים אלו כדי שיטהר מטומאתו. כל הדברים הללו אינם מובנים לשכל האנושי מפני שהם נובעים מהשכל האלוקי. האדם שיש לו נשמה אלוקית שמוטבעת בגוף החומרי, כשמקיים את המצוות האלוקיות הוא דבק בהן ודבק בקב"ה, ועל ידי כך הוא נותן לנשמתו את מונוה ומוציאה מהדבקות בגשמי. ואף אם אין האדם ידוע טעם המצווה אין זה משנה מאומה ביחס לתוצאה של דבקות בקב"ה. העיקר הוא קיום המצווה וציות לצו האלוקי. עליך להבין דברים אלו, ודי במה שביארנו.

גם מצד השכל יש לקיים המצוות כי לכל המצוות יש טעם

סיכום הפרק. המצוות שכל אלוקי ואינם טבע